

על השיח הישראלי אודות חוק האזרחות¹

עו"ד חסן ג'בארין²

התיקון שהממשלה מציעה לחוק האזרחות והכניסה לישראל מבקש ליצור שלושה מסלולים אתניים נפרדים לחלוטין להתאזרחות בישראל: מסלול ליהודים, מסלול לערבים ומסלול ל-"זרים". המסלול הערבי, הנוקשה ביותר, לא רק מחייב הליך מדורג ארוך שנים כמו זה שחל על "הזרים", אלא גם אוסר, עם חריג מינורי ביותר, על איחוד משפחות כאשר אחד מבני הזוג הוא ערבי-פלסטיני המתגורר בשטחים הכבושים. המסלול היהודי, לעומת זאת, מאפשר לכל יהודי להתאזרח באופן אוטומטי לפי חוק השבות, ולאחרונה הורחבה הוראה זו ע"י בג"ץ גם על לא-יהודים המבצעים "גיור קפיצה".

תומכי הצעת התיקון, וביניהם מספר אנשי אקדמיה בולטים, טוענים כי כל מדינה רשאית לקבוע את מדיניות ההגירה שלה. זה נכון, אך ראשית, אין המדובר בהגירה אלא במתן מעמד לבן זוג של אזרח (לשון זכר כלשון נקבה). שנית, אין בנמצא מדינה דמוקרטית בעולם אשר מגבילה הגירה על בסיס שייכות אתנית. שלישית, הרכיב האתני, "הערבי" בענייננו, אינו ניטרלי אלא הוא רכיב הזהות של 20% מכלל אזרחי מדינת ישראל ולכן, בכוחו של מהלך כזה להעניק לגיטימציה מוצהרת ורשמית להפליית האזרחים הערבים בכל התחומים.

חלק מתומכי החוק מנסים להצדיק זאת על ידי השוואה למקרה של דנמרק. זו השוואה מטעה, ראשית, כי החוק הדני מהווה חריג והוא עובר בעצם ימים אלו ביקורת חוקתית וסביר כי יפסל. יתר על כן, החוק הדני לא יוצר מסלולי אזרחות אתניים והוא אינו גורף כמו החוק הישראלי, שהרי הוא מאפשר שקילה פרטנית. השאלה הרלבנטית הינה האם תומכי החוק מוכנים לאמץ את כל מדיניות האזרחות וההגירה של דנמרק? תשובתם בוודאי תהיה בשלילה שכן הם מתנגדים לכך שישראל תהיה מדינה אזרחית כמו הדמוקרטיות המודרניות הללו. דומה, כי חלק מאותם אנשי אקדמיה אימצו לעצמם תחביב חדש: הם היו לציידים של טעויות ופגמים של דמוקרטיות בעולם, וברגע שמצאו כאלה, הם מבקשים לאמצם ולהופכם לנורמה העליונה בישראל.

החשוב מכל הוא שענייננו לא בהגירה, כטענת הממשלה, אלא בשלילת חירותו האישית של האזרח הערבי לבחור את זוגתו ולקיים חיי משפחה נורמאליים. הגבלה זו לא חלה על היהודים או הזרים במדינת ישראל. אין בימינו מקרה דומה באף דמוקרטיה בעולם, ואולם ניתן ללמוד ממקרים מהעבר: בשנות החמישים אסרה מדינת וירג'יניה בארה"ב על נישואים מעורבים של שחורים ולבנים. בני הזוג Loving נאלצו בשל כך לעזוב את וירג'יניה ועתרו כנגד חוקתיות החוק. בית המשפט העליון של ארה"ב פסל חקיקה זו בהיותה גזענית. בשנת 1980, בעיצומה של תקופת האפרטהייד, ביטל בית המשפט הדרום אפריקאי את ההוראה האוסרת על אישה שחורה לחיות

¹ מאמר זה התפרסם בעיתון הארץ בעברית ובאנגלית ביום 18 במאי 2005
² מנכ"ל ארגון עדאלה..

עם בעלה השחור אשר עבד באזור עירוני לבן וקיבל היתר להתגורר בו, מתוך הכרה בזכות לחיי משפחה.

תומכי החוק מבקשים להצדיקו בטעמים דמוגרפים כי הוא נדרש לשם שימור הרוב היהודי במדינה. בכך, אין הם מסתפקים במתן העדפות לקבוצה אחת בגלל שייכותה האתנית (המסלול היהודי) אלא הם מבקשים לשלול חירויות יסוד מהקבוצה האחרת בגלל שייכותה האתנית (המסלול הערבי). מצב זה הוא ביטוי למעבר ממצב של אפליה פסולה למצב של דיכוי גזעני קיצוני. שכן, באם תכלית זו מתירה למדינה לנקוט בצעד כה קיצוני ולפגוע בזכויות חוקתיות בסיסיות, כמו הזכות לחיי משפחה, אזי מדוע שעיריית נצרת עילית, לדוגמא, לא תמנע בעתיד מאזרחים ערבים לרכוש דירות בתחומה ותטען שהדבר חיוני על מנת לשמור על אופייה היהודי של נצרת עילית או, לחלופין, לקבוע ארנונה בשיעור גבוה יותר לתושבים ערבים מהארנונה המוטלת על תושבים יהודים על מנת להרתיעם מלהקים את ביתם בתחומה? זהו המדרון החלקלק של הטיעון הדמוגרפי, מאחוריו מסתתרת הגזענות.

תומכי החוק טוענים, כי המשפט הבינלאומי מתיר במצב של מלחמה לפגוע בזכויות יסוד. זה נכון, במידה מסוימת, אך נראה כי נשמטה מידענותם המופלגת העובדה האלמנטרית, כי המשפט הבינלאומי מוציא מכלל זה את עקרון איסור ההפליה, אשר נותר בעינו וחל איסור מוחלט על הפרתו גם במצב של מלחמה (סעיף 4 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות) וזאת לאור לקחי זוועות השואה ומלחמת העולם השנייה.

המסקנה היא ברורה: החוק לא רק שהינו בלתי חוקתי באופן מובהק וקיצוני, הוא אף נוגד את המוסר האנושי הבסיסי.